

Carmen Martín Gaité

Kindertijd

Carmen Martín Gaité werd in 1925 in Salamanca geboren. Omdat haar ouders het katholieke onderwijs voor kinderen verafschuwden, trokken ze voor Carmen en haar twee jaar oudere zus Ana María een privélerares aan. De vader gaf hen zelf les in geschiedenis, literatuur en kunst en ook de moeder stimuleerde haar dochters altijd om ijverig te leren. Later haalde Carmen in een interview als stelregel van haar moeder aan: 'studeer zo veel mogelijk, want zelfs een knoop aanzetten doet een slim mens beter dan een domoor'. Tijdens zomervakanties bij familie in Galicië raakte Carmen al vroeg gefascineerd door volksliederen. Toen een oom van haar in 1936 gefusilleerd werd vanwege zijn lidmaatschap van de socialistische partij, was zij diep geschokt en tijdens de Burgeroorlog leefde ze in angst om de vrijmoedige gesprekken van haar vader en zijn vrienden.

Studietijd

Na jarenlang thuis les te hebben gehad, gingen de zussen Martín Gaité naar de middelbare meisjesschool en na voltooiing daarvan studeerde Carmen Romaanse talen aan de Universiteit van Salamanca. Tijdens haar studietijd werden gedichten van haar hand in een tijdschrift gepubliceerd en was ze actief bij het studententoneel. In 1946 kreeg ze een beurs om haar studie af te ronden aan de Universiteit van Coimbra. Haar doctoraalscriptie was gewijd aan de Gallicisch-Portugese liederenschat uit de 13e eeuw. Na haar afstuderen in 1948 en een zomercursus Franse literatuur in Cannes vestigde zij zich in Madrid om aan haar promotie te gaan werken. Daar werd ze door de schrijver Ignacio Aldecoa, die ze uit Salamanca kende, geïntroduceerd in een literaire kring die deel ging uitmaken van de Generatie van '50, de geëngageerde literaire stroming van 'kinderen van de Burgeroorlog'. Van promoveren kwam het voorlopig niet, want weldra werd ze volledig in beslag genomen door literaire activiteiten. Om geld te verdienen werkte ze ook enige tijd mee aan een woordenboekproject van de Real Academia Española en was ze enkele jaren lerares aan een meisjesschool.

Huwelijk

Vanaf 1950 ging ze een relatie aan met de verwante schrijver Rafael Sánchez Ferlosio, in 1953 trouwden ze en maakten een lange huwelijksreis waarbij ze Rome en andere Italiaanse steden bezochten. In die periode raakte Carmen onder de indruk van het werk van Italiaanse schrijvers als Cesare Pavese, Italo Svevo en Natalia Ginzburg. In 1970 scheidten Carmen en Rafael in gezamenlijk overleg.

In Nederlandse vertaling

Spaanse vrouwen,
bewolkte luchten
vertaling Francine Mendelaar
en Harriët Peteri
Uitgeverij Maarten Muntinga
ISBN 90-417-0015-5, 1994
535 pagina's

De achterkamer
vertaling Francine Mendelaar
en Harriët Peteri
Uitgeverij Arena
ISBN 90-697-4230-6, 1996
178 pagina's

Op het persoonlijke vlak kende Carmen Martín Gaité zware tijden. In 1949 werd ze getroffen door een tyfusinfectie die ze bijna niet had overleefd. Deze ingrijpende ervaring verwerkte ze na haar herstel in de roman *El libro de la fiebre*, waarvan indertijd echter slechts enkele fragmenten werden gepubliceerd. Haar eerste kind, geboren in 1954, overleed als baby aan een hersenvliesontsteking. In 1978 overleden haar beide ouders, die sinds 1949 ook in Madrid woonden en met wie ze een hechte band had. Het meest aangrijpend was het overlijden van haar 29-jarige dochter Marta in 1985.

Oeuvre en prijzen

Nadat het verhaal *Un día de libertad* in een literair tijdschrift gepubliceerd was, had Carmen geen moeite, een uitgever voor haar werken te vinden. In 1954 ontving ze voor de novelle *El balneario* de Premio Café Gijón, de eerste van vele literaire prijzen. De Premio Nadal behaalde zij in 1957 voor haar debuutroman *Entre Visillos*, over haar middelbareschooltijd. In 1970 ontving Carmen als eerste vrouw de Premio Nacional de Literatura voor *El cuarto de atrás* (*De achterkamer*). Een literair-historische studie naar de verhouding tussen mannen en vrouwen in de achttiende eeuw resulteerde in 1972 in een dissertatie die haar de academische jaarprijs opleverde en direct ook als handelseditie uitkwam: *Usos amorosos del siglo XVIII en España*. Martín Gaité ontwikkelde zich tot een veelzijdig schrijfster. Van 1976 tot 1980 schreef ze een wekelijkse boekrecensie in het dagblad *Diario 16*. Behalve vele romans publiceerde ze twee bundels gedichten en twee toneelstukken, die beide verschillende malen werden opgevoerd. Daarnaast vertaalde ze werk van onder meer Gustave Flaubert, Virginia Woolf, Charles Perrault, Emily Brontë en Natalia Ginzburg en ook schreef ze enkele scenario's voor tv-series, onder meer in 1983 voor een serie over Theresia van Ávila. Man-vrouwverhoudingen bleven haar intrigeren: voor die gedurende de Francotijd, *Usos amorosos de la postguerra española*, werd haar de Premio Anagrama de Ensayo 1987 verleend en voor haar gehele oeuvre ontving ze twee prestigieuze prijzen: in 1988 de Premio Príncipe de Asturias (gedeeld met José Ángel Valente) en in 1994 de Premio Nacional de las Letras Españolas. Deze laatste prijs werd overigens in 2009 toegekend aan haar echtgenoot, Rafael Sánchez Ferlosio.

Theresia van Ávila
(door Peter Paul Rubens)

Bekendheid

Werd ze de eerste jaren door de critici nogal genegeerd, later werd dat ruimschoots ingehaald. Pas vanaf midden jaren '80 gingen de boeken van Martín Gaité behoren tot de best verkochte literatuur in Spanje. Ook in vertaling werden haar werken zeer goed ontvangen, vooral in Frankrijk, Duitsland, Italië en de VS. Opmerkelijk is, dat zij altijd met de hand bleef schrijven. Tot in haar laatste jaren prees ze zichzelf gelukkig met haar schrijftalent. Gelouterd door het leven sprak ze: 'Als ik iets in het leven geleerd heb, is het wel om geen tijd te verliezen met pogingen om de aard van mensen om me heen te veranderen.' Decennialang was zij een graag geziene deelneemster aan literaire jury's, conferenties en seminars en onderscheidde ze zich als steun en stimulator voor jonge schrijvers.

Kenmerken

De romans van Carmen Martín Gaité worden gerekend tot de realistische literatuur; ze bieden veelal een knappe verstrengeling van introspectie, sociale kritiek, engagement en filosofische beschouwing. De thema's die haar romans dikwijls aan de orde komen: eenzaamheid, onbegrip, onverschilligheid en onrecht. Fantasie en werkelijkheid worden in haar verhalen met elkaar geconfronteerd, het belang van historisch besef benadrukt en het wezen van persoonlijke identiteit onderzocht. Veel werk van Martín Gaité is feministisch te noemen, al werd ze aanvankelijk door feministes niet zo begrepen en gewaardeerd, omdat zij, anders dan bijvoorbeeld Angelsaksische feministische schrijfsters, de verschillen tussen man en vrouw benadrukte.

In het jaar 2000 overleed Carmen Martín Gaité aan kanker. Na haar dood ontfermde haar zuster, haar enige erfgename, zich over vijftig dozijn ongepubliceerd werk. Inmiddels zijn enkele werken postuum uitgegeven. In het Spaans is nu meer dan de helft van de werken van Carmen verkrijgbaar, veel ervan in een recente heruitgave van Editorial Siruela. Ook zijn inmiddels verschillende beschouwingen aan de analyse van haar oeuvre gewijd. In Madrid is een middelbare school naar haar genoemd en in Salamanca, op de Plaza de los Bandos, werd een standbeeld opgericht, inclusief haar onafscheidelijke baret: *la señora con boina*.

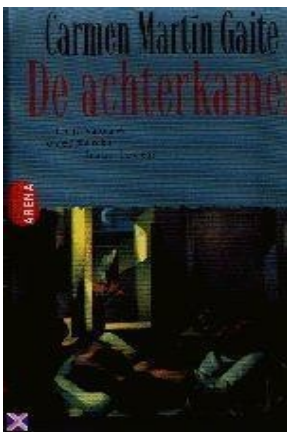

Standbeeld, Salamanca

Nederlandse vertalingen

In het Nederlands zijn jammer genoeg slechts twee romans van Carmen Martín Gaité beschikbaar: *Spaanse vrouwen, bewolkte luchten* en *De achterkamer*, in vertalingen uit midden jaren '90. In *Spaanse vrouwen, bewolkte luchten* ontmoeten twee oude vriendinnen elkaar na vele jaren weer en worden beider levens met elkaar geconfronteerd. De ene vrouw is een geslaagd psychiater geworden die haar persoonlijk leven ondergeschikt maakte aan haar beroepsuitoefening, de ander is gehuwd met de vroegere vriend van de eerste en een huisvrouwenbestaan ingerold. Geen van beiden is werkelijk gelukkig met haar leven. In raak geformuleerde beschouwingen, vormgegeven als niet-verstuurde brieven, krijgen de wezenlijke dilemma's van vrouwenlevens gestalte. De Nederlandse titel had best dichter bij de originele titel kunnen blijven: *Nubosidad variable* betekent *Wisselend bewolkt*.

De achterkamer, met een wat betuttelende Nederlandse ondertitel, *Een vrouw overdenkt haar leven*, is een autobiografisch getinte roman in de vorm van een lange, nachtelijke monoloog in aanwezigheid van een duistere bezoeker. Herinneringen aan haar kindertijd worden afgewisseld met flarden van dromen, overpeinzingen over de liefde en bespiegelingen over het schrijversvak. Het boek heeft kenmerken van een essay, maar tegelijk ook van een herdenking en een fantasie. Beide genoemde romans werden met veel flair vertaald door een vertalersduo dat bij de vertaling van deze boeken kennelijk al goed

op elkaar was ingespeeld. Af en toe zijn de Nederlandse formuleringen echter te gemakkelijk, oppervlakkiger dan het origineel, waardoor de fijnzinnige nuanceringsen niet volledig tot hun recht komen. Het is beslist de moeite waard om te bekijken, welke van de werken uit het uitgebreide nagelaten oeuvre van Carmen Martín Gaité de komende jaren ook in Nederlandse vertaling kunnen worden uitgebracht.

Heleen Peeters, 6 juli 2010